

KYLMÄSTÄ SODASTA LUONTOKATOON

Kylmä sota päättyi Neuvostoliiton hajoamiseen 26.12.1991. Oliko se myös kilpavarustelun ja militarisaation loppu, kuten usein toiveikkaasti väitetään? Vai ajaudummeko edelleen kohti jonkinlaista maailmansotaa, jossa osoitamme antroposeenisen aikakauden hengessä, kuka tästä kaikesta ei kanna vastuuta?

Lukuisten kansallisvaltioiden kansallisen turvallisuuden painottaminen on parhaillaan vaarantamassa edellytykset inhimilliseen turvallisuuteen ja ekologiseen kestävyyteen sekä toki myös erillisiin kansallisiin turvallisuuksiin. Mitä muita yhteisiä uhkia ihmiskunnalla on kuin vain tämä kiihtyvä kilpavarustelu ja rauhan merkityksien marginalisoituminen sekä talouden rattaiden pyöriminen sen sosiaalisista ja ekologisista vaikutuksista välittämättä?

II maailmansodan jälkeen kylmän sodan ensimmäisen vaiheen aikana totuimme siihen, että kaksinapaisessa maailmanjärjestyksessä suurvallat korostivat omaa kansallista turvallisuuttaan muiden valtioiden ihmisistä, saati luonnosta, enintään vain vähän välittäen. Emme näemmä kiinnittäneet suurvaltakeskeisen ”rauhan aikakauden” aikana huomiota siihen, että esimerkiksi ydintuhon uhkaa ei enää niinkään tiedosteta, vaan se on vähintään piiloisesti osa normaalia elämää. Vastaavalla tavalla on kenties käymässä myös ympäristötuhon ja ilmastokriisin osalta tai ainakin ellemme ala ajatella ja toimia nykyistä viisaammin. Toisaalta emme ehkä tiedäkään miten kiitollisia meidän tulisi olla yksittäisille kansalaisille (kuten Stanislav Petroville ja Greta Thunbergeille), jotka ovat oman eettisen harkintansa perusteella toimineet vastoin kulttuurillisia odotuksia ja normeja eli olleet osaltaan auttamassa meitä muita jatkamaan turvallista elämäämme tämän globaaleissa merkityksissä epätasa-arvoisen kaaoksen keskellä.

1990-luvulla kylmän sodan ensimmäisen vaiheen purkauduttua virisi jopa edelleen vakavasti huomioon otettavaa pohdintaa ja toimintaa perinteisen kansallisen turvallisuuden näkökulman laajentamisesta ottamaan huomioon sekä inhimilliseen turvallisuuteen että luontosuhteen keskeisyyteen liittyviä näköaloja. Viimeistään syyskuun 11. päivän terroristi-iskujen jälkeen vuonna 2001 heiluri heilahti suurvallan toimesta terrorismin vastaisen sodan suuntaan voimistaen globaalia muutosta, jossa vähemmälle huomiolle jäivät ilmastomuutos mistään sukuputtoaalloista ja

luontokadoista sekä tulevista sukupolvista puhumattakaan.

Suomi ei aktiivisesti tai varsinkaan sotilaallisesti osallistunut epäoikeutettuun, vuonna 2003 alkaneeseen, Irakin sotaan. Tästäkään huolimatta kulttuurissamme ei ole perinnettä tiedostaa ja eritellä oikeutetun sodan tradition periaatteita eikä eettistä vakaumustamme. Olemme kulttuurillisesti polarisoituneet heihin, jotka uskovat sotien ikuiseen leviämiseen ja toisaalta heihin, jotka jättävät sodat monimerkityksellisyydessään huomiotta. Kenties myös jokin kolmas vaihtoehto olisi ajassamme hahmotettavissa ja toiminnallistettavissa?

Yllättäen 2010-luvulla asevoimissakin virisi pohdintaa ilmastomuutoksen vaikutuksista sekä yhteiskunnallisesti että sotilaallisesti. Kaukonäköisemmät alkoivat hahmottaa ”synkkää visiota”, jossa sään ääri-ilmiöt jatkavat polkuriippuvaisesti yleistymistään vaikuttaen muun muassa siihen, että myös asevoimien toimintaedellytykset vaarantuvat: virisi ideoita siitä, että kenties ennakoivalla oman, ja muidenkin, toiminnan kehittämisellä voidaan edistää nykyistä kestävämpää kehitystä ja kansallisten turvallisuuksien lisäksi kokonaisvaltaisempaa turvallisuutta ja kohtuullista hyvinvointia.

Suomesta tuli Naton täysjäsen 4. huhtikuuta 2023 ja samassa yhteydessä myös Suomeen ja suomalaisiin kohdistuvat sivistysodotukset ovat jatkaneet kohoamistaan. Määrittäähän NATO strategisessa konseptissaan (2022) pyrkivänsä olemaan johtava organisaatio myös ilmastomuutoksen ja sen turvallisuusvaikutusten ymmärtämisen ja huomioon ottamisen osalta. Avoimeksi kysymykseksi jäävätkin ne keinot, joita puolustusliitto NATO käyttää kilpaillessaan vaikutusvallasta ei-NATO-maiden kanssa. Millaisin keinoin voidaan ympäristötuhoja vastustaa ja kenties olla hyödyntämättä luontoa välineellistävää laajamittaista organisoitunutta väkivaltaa eli luonnontuhontaa (ecocide)? Voisivatko globaalisti ilmenevät ympäristöuhat motivoida muitakin jopa yhteistyönvaraiseen ja ei-sotaisaan toimintaan?

JUHA MÄKINEN

Dosentti, PhD, everstiluutnantti (evp.)

Maanpuolustuskorkeakoulu

28.3.2023 (päivitetty 1.2.2024)